
ASPECTS OF THEATRICAL PEDAGOGICAL INTERACTION IN THE TEACHER – DOLL RELATIONSHIP IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Rositsa Penkova

Pleven College of Education, University “St. Cyril and Methodius” Veliko Tarnovo, Bulgaria,
penkova_rb@abv.bg

Abstract: Pedagogical interaction is one of the key concepts of pedagogy and the scientific principle that underlies the upbringing and development of personality. Pedagogical interaction in higher education institutions is first and foremost a collaboration of teachers and students to realize the goals of the educational process.

Pedagogical interaction is a two-way process in which the teacher and the student are subjects with one common goal - their successful learning. Young people have their own expectations about the role of the teacher, but at the same time they do not see it as a guiding role, but a facilitator. This fact requires the teacher to apply in teaching such methods and techniques with which to motivate, to give an opportunity to express an opinion, to ask non-standard questions and to feel involved in the whole process of learning.

This requires that future educators be trained not only in the application of innovative interactive methods, but also in understanding the nature of the changed type of interaction between the main actors in the education system.

The future educator will be ready for this new role if sufficient time is given in his / her professional training to form the skills for the theatrical-pedagogical interaction, which ensures the dialogue of the educational process increases the motivation for learning and creates interest. The profession of teacher is close to the profession of artist.

The problem of the formation of theatrical pedagogical skills of future pedagogical specialists is addressed in two directions:

- Regarding the theoretical preparation of students, related to the nature of puppet art. Introducing them to the theatrical doll as a plastic work and as a construction, with the ways and means of realization and in material, with the specifics of the puppet stenography and with the components of the puppet theatre environment.

Students gain basic knowledge of the professional environment in which puppet-theatre activities take place. They get acquainted with the history and the current state, as well as the directions of the development of puppet theatre as performing arts.

- Regarding the formation of theatrical pedagogical skills of students for the application of puppet art in the educational process in Bulgarian language and literature in the initial stage of the basic educational degree (methodical organization of puppetry, general rules of puppetry); types of dolls and their production; using puppet theatre as a form of organizing extracurricular reading lessons.

The possibilities of puppet theatre for developing imagination and logical thinking are outlined; stimulating speech, articulation; promoting social interaction; developing sensory perceptions and fine motor skills.

Keywords: puppetry, theatrical and pedagogical skills, puppets, reading culture

АСПЕКТИ НА ТЕАТРАЛНОПЕДАГОГИЧЕСКОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В РЕЛАЦИЯТА ПЕДАГОГ – КУКЛА В ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Росица Пенкова

Педагогически колеж – гр. Плевен, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”, penkova_rb@abv.bg

Резюме: Педагогическо взаимодействие е едно от ключовите понятия на педагогиката и научен принцип, който лежи в основата на възпитанието и развитието на личността. Педагогическото взаимодействие във висшите учебни заведения е преди всичко сътрудничество на преподаватели и студенти за реализиране целите на образователния процес.

Педагогическото взаимодействие е двустранен процес, в който преподавател и студент са субекти с една обща цел – успешното им обучение. Младите хора имат своите очаквания относно ролята на преподавателя, но в същото време не я възприемат като ръководна, а помагача. Този факт изисква от преподавателя да прилага в обучението такива методи и техники, с които да мотивира, да дава възможност да се изказва мнение, да задава нестандартни въпроси и да се чувства съпричастен в цялостния процес на обучение.

Това изисква бъдещите педагози да бъдат обучавани не само в прилагане на иновативни интерактивни методи, но и в разбиране същността на изменения тип взаимодействие между главните субекти в системата на образованието.

Бъдещият педагог ще бъде готов за тази нова роля, ако в професионалната му подготовка е отделено достатъчно време за формиране на умения за осъществяване на театралнопедагогическо взаимодействие, което осигурява диалогизиране на образователния процес, повишава мотивацията за учене и създава интерес. Проблемът за формиране на театралнопедагогически умения у бъдещите педагогически специалисти е разглеждан в две насоки:

-По отношение на теоретичната подготовка на студентите, свързана със същността на кукленото изкуство. Запознаването им с театралната кукла като пластично произведение и като конструкция, с начините и средствата за осъществяването ѝ в материал, със спецификата на куклената сценография и с компонентите на кукленотеатралната среда. Студентите придобиват базови знания за професионалната среда, в която се провежда кукленотеатрално действие. Запознават се с историята и съвременното състояние, както и с посоките на развитие на кукления театър като сценично изкуство.

-По отношение на формиране на театралнопедагогически умения у студентите за приложение на кукленото изкуство в образователния процес по български език и литература в начален етап на основната образователна степен (методическа организация на кукловодството, общи правила на кукловоденото); видове кукли и тяхното изработване; използване на кукления театър като форма на организация на уроците по извънкласно четене.

Очертани са възможностите на кукления театър за развиване на въображението и логическото мислене; стимулиране на говора, артикулацията; насърчаване социалното взаимодействие; развиване на сетивните възприятия и фината моторика.

Ключови думи: куклено изкуство, театралнопедагогически умения, кукли, читателска култура,

1. УВОД

Професионално-педагогическата компетентност като съвкупност от професионално-значими качества е и единство на теоретическа и практическа готовност за изпълнение на педагогически труд.

Теоретичната подготовка на студентите във висшите учебни заведения осигурява тяхната теоретична компетентност.

Акцент в настоящото изложение се поставя на формирането на ключовата културна компетентност и умение за изразяване чрез творчество като се търсят възможности за стимулиране на интерес към четенето. Преосмислянето на концепциите и технологиите за работа с художествен текст, с оглед на пълноценна връзка между автор на текст и читател, се определя от особеностите на съвременните ученици от начален етап от основната образователна степен. За повишаване на резултатите от обучението по български език и литература е необходимо да се избяга от монотонните уроци, от дългите и скучни домашни и педагогическият специалист да се възползва от естествената потребност на учениците да се изявяват и да общуват с другите.

Театралнопедагогическото взаимодействие провокира идеи и предложения в търсене на нови методи на преподаване и такава организация на работа в клас, която да постига резултати и дава умения за учене през целия живот. От съвременния учител се изисква да промени фокуса на обучение от преподаване на знания към овладяване на ключови компетентности и развитие на способности.

Литературното и читателско развитие на учениците се постига чрез различните видове уроци и методически похвати и форми, прилагани в хода на урока по литература като се формират литературна, социокултурна и комуникативна компетентност. Използването на средствата на театралното изкуство засилва читателския интерес и подпомага по забавен начин усвояването на знания и изграждане на умения за творческо изразяване в уроците за обобщение и преговор по литература.

Проблемът разглеждан в тази статия представя кукленото изкуство в обучението на бъдещите учители и ролята му за формиране на театралнопедагогически умения. Взаимодействието между учениците от начална училищна възраст, учителя и кукленото изкуство осигурява възможност за приемственост между предучилищна и училищна подготовка, където куклено-театралната игра намира широко приложение.

2. ОСНОВНА ЧАСТ

Кукленият театър е особен вид театрално изкуство, което се отличава с начина на създаване на сценичния образ. Той се реализира чрез художествения инструмент – театрална кукла, която е лишена от мимика, но чрез пластично и словесно действие, придадено от актьора, оживява на сцената. Актьорът създава и изразява сценичния образ.

Спецификата на кукления театър се изразява във всички негови компоненти – кукли, драматургия, режисура, актьорско майсторство, декоративно, музикално и светлинно оформление.

Театралната кукла е обобщен, условен образ. Кукла може да бъде всеки предмет, на който са придадени качества или особености на живо същество. Най-характерната ѝ особеност – „куклеността“, се постига чрез типизация и стилизация. С театралната кукла се персонафицира даден образ или понятие, на който се дава една, макар и малка, но позната черта от действителността. В кукления театър дори декорът или реквизитът в определени моменти могат да се превърнат в кукли.

Кукленият персонаж е много разнообразен. Включва реални, приказни или фантастични герои, животни и предмети. Всяка театрална кукла изразява характера на персонажа, което се постига чрез доброто художествено оформление. Чрез куклата педагогът – кукловод изразява идейно-емоционалното съдържание на текста. Чрез куклата мисълта и емоциите стигат до учениците. Художественото оформление на куклата изисква вникване в същността на посланието на литературния текст, задълбочена характеристика на действащите лица, художествен вкус и умения.

Според начина на управление и принципното устройство на сцената съществуват различни типове театрални кукли. Има два основни типа кукли – обемни и плоски. По-широко приложение имат обемните кукли. Три са най-разпространените от тях: ръкавична кукла (петрушка), кукла с щеки(явайка) и марионетка.

Ръкавичната кукла е най-близка до живата ръка на педагога – кукловод и се поставя като ръкавица. Състои се от глава, ръце и костюм. За тяло на куклата служи ръката на кукловода. Чрез нея изразително се възпроизвеждат действия на хора и животни.

Куклата явайка се отличава от петрушката по външност и начин на управление. Тя не зависи от анатомията на човешката ръка и може да варира по размери почти неограничено. Главата се задвижва със специален механизъм, а ръцете с помощта на щеки. Тази кукла с по-голяма точност изобразява сложните човешки движения и преживавания.

Марионетката не е в пряк контакт с кукловода, а се води от разстояние, посредством система от конци, пръчки или лостове. Поради сложността на управлението тези кукли се употребяват по-рядко. По-рядко използвани в образователния процес са и механичните кукли, при които с помощта на пружини, телчета или конци се раздвижват главата, устата, очите на куклата, а при кукли-животни – опашката или крилата.

Към кукления театър се отнася и театърът на маските. При него актьорите играят в жив план, както е при драматичния театър, а само на главите им са поставени маски.

Най-лесният начин за изработване на кукли от хартия са куклите за пръсти и за театър на сенките. Куклите за пръсти могат да бъдат направени от хартия или плътен картон във формата на цилиндър според размера на пръстите на кукловода; топчета за тенис на маса, яйца, на които са нарисувани различни изражения. Куклите за театър на сенките се изработват от черен или тъмен картон (хартия).

В кукления театър кукловодът-педагог действа посредством куклата и внушава на зрителите мислите и чувствата, вложени в пиесата. От неговото майсторство зависи дали чрез куклата ще създаде вълнуващ образ или тя ще остане „мъртва“ за публиката. Кукловодът извайва образа, който оживява в резултат на сливането между живия творец и „мъртвата“ кукла. Той търси най-характерните решения както в пластичните движения на куклата, така е в гласовата интерпретация на ролята. Общуването в кукления театър е тристранен процес – между актьор и кукла, между персонажите в рамките на пиесата, и общуване с публиката. От кукловода-педагог се изисква техническо владение на куклата и познаване законите на кукловоденето. Техниката на кукловоденето не се постига само чрез физически тренировки, а зависи от творческата фантазия и въображението на бъдещия педагог, от неговото чувство за пластичност. Всяка кукла има характерна техника и свои изразни средства, които трябва да се откриват и използват.

Важен елемент в кукления театър е осветлението, което допринася за цялостното идейно и емоционално звучене на спектакъла. Чрез осветлението могат да се постигнат разнообразни светлинни ефекти – звезди, слънце, огън, светкавици и др. При кукления театър много съществена роля има музикалното оформление. Музиката подчертава ритмичността на движение на куклите, представлението става по-живо и емоционално. В кукления театър тя играе две основни роли – да служи като фон на действието или да допълва текста чрез песни и речитативи. При детските представления тя трябва да бъде лека, мелодична, запомняща се и да е съобразена с възрастта на публиката.

Кукленият театър е ориентиран към основната дейност на учениците от начален етап на основната образователна степен – играта, и изгражда художествения образ със същите персонажни средства – куклите, с които играе детето. В ранна възраст децата възприемат света предметно, детското мислене се опира на видимите неща или представите за тях имат конкретно-образен характер. Вниманието им се задържа и овладява повече от видяното, отколкото от чутото, от приказното и фантастичното. Тази особеност на детската психика обяснява големия интерес на малките ученици към кукленотеатралното изкуство. Участието на децата в куклени спектакли съдейства за развитие на творческото въображение при

трансформация на художествения текст, при подбора на подходяща музика, декори, маски, кукли. Подобен подход към литературна творба води до задълбочаване на читателските представи за героите, изразяване на позицията на героя, чиято роля изпълняват и своето отношение към него.

При възприемането на кукления спектакъл в детското съзнание се отразява художествено претворената действителност, подчинена на специфичните закони на кукленото изкуство. В този процес се отразява театрално педагогическото взаимодействие на кукления спектакъл като художествено произведение и детето (възприемащия), което получава информация. На базата на наситените слухови и зрителни представи, малките ученици възприемат художествените образи и достигат до елементарни естетически и нравствени оценки. Те възприемат тази художествена действителност на базата на своя опит. Натрупаният опит в този процес се разглежда двустранно – във връзка с представите и понятията, получени при непосредственото възприемане на житейски ситуации, и представите и понятията, формирани при възприемане и осмисляне на литературен текст.

Наред с теоретичната подготовка важно значение за развиване на театралнопедагогическите умения на бъдещия начален учител има и практическата му подготовка.

Практическото обучение се основава на система от дейности, която цели да създаде необходимите възможности за професионална реализация в образователните институции.

При подготовката на бъдещите учители е необходимо да се отдели достатъчно внимание за изучаване и овладяване на съвременни педагогически технологии, които позволяват да се променят методите на организация на образователния процес, на характера на взаимодействие на субектите в системата. Бъдещият педагог ще бъде готов за тази нова роля, ако в професионалната му подготовка е отделено достатъчно време за формиране на умения за осъществяване на театралнопедагогическото взаимодействие, което осигурява диалогизирането на образователния процес, създава интерес и повишава мотивацията за учене, която е „основна движеща сила на стратегията за активно учене” (Гергова, 2019). Професията на учителя е близка до професията на артиста. Както актьорът въздейства на чувствата и ума на зрителите, така педагогът въздейства на учениците. Както режисьорът строи логиката на спектакъла, така учителят строи логиката на образователния процес, така че учебното съдържание да бъде възприето и разбрано от учениците.

Един от аспектите на новата образователна парадигма в контекста на театралнопедагогическото взаимодействие е овладяване на професионалната роля артист, чрез развитие на творческия потенциал на основата на принципите на ефективно взаимодействие на театъра и педагогиката и създаване на творческа образователна среда.

Учебната програма на дисциплината „Словесно-изпълнителска дейност“ се състои от няколко дяла: техника на говора; словесно-изпълнителско изкуство; кратка история на театъра и театрални школи; театър и словесно-изпълнителско изкуство и куклен театър. Лекционният курс запознава студентите със спецификата на изпълнението на различни жанрове творби, с различията между театъра и словесно-изпълнителското изкуство, с най-важните принципи и понятия на театралното изкуство и съдейства за създаване на кукловодски умения и елементарни режисьорски познания, насочени към бъдещата им преподавателска дейност в началния етап на основната образователна степен.

Факултативната учебна дисциплина „Театрално и педагогическо взаимодействие“ включва разширяване знанията на студентите в областта на реториката и на методиката на художественото слово. Централно място заема спецификата на анализа на художествена творба, конструиран на методологията на изпълнителя. Студентите осъзнават, че тяхното изпълнение до голяма степен се доближава до акта на създаването на самата творба; че изпълнител и автор са своеобразни съюзници. Бъдещите педагогически специалисти формират умения (чрез изпълнение на различни жанрове творби и чрез създаване на цялостен спектакъл) за интегриране на театъра в образованието, на образователното представление като вариант на интерактивно обучение и групово съпреживяване, за изразяване свободно на чувства, за умения да учат, забавлявайки се и да вземат лични решения. Това е дисциплината, която подготвя студентите за работа с новото поколение, за което предизвикателствата са желани, защото в тях открива личната си значимост.

Практическата подготовка на студентите се осъществява в часовете за упражнения. Всяко занятие включва: възпитаване на двигателни качества, необходими на актьора в кукления театър: упражнения за изграждане на мускулна сила, скорост, издръжливост и гъвкавост; възпитаване на внимание; възпитаване на двигателна памет; възпитаване на волята; възпитаване на въображението; възпитаване на усет за ритмичност; възпитаване на сценична речево-двигателна координация; подготовка на актьора за трансформация на движенията; подготовка на актьора за двуплановост в сценичното поведение; подготовка на актьора за групово действие; подготовка на актьора за действие в ограничено пространство; упражнения за правоговор на гласни и съгласни, на вокални съчетания, на струпани съгласни; упражнения за дикция; упражнения за

логическо ударение; упражнения за интонация; упражнения за дишане; запознаване с правилата на кукловодене.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В края на обучението се очаква бъдещите учители да са теоретично подготвени по отношение на прилагане на кукленото изкуство в образователния процес.

В практически аспект да имат формирани театралнопедагогически умения за осъществяване на театралнопедагогическо взаимодействие, което дава възможност за формиране на ключови компетентности в обучението по литература чрез прилагане на куклено-театрална игра.

ЛИТЕРАТУРА

- Байков, М., (2016). *Няколко аспекта на куклено-театралната изразност в релацията актьор – кукла в българската постановъчна практика*, е-издание на Център за семиотични и културни изследвания, <https://www.cssc-bg.com>
- Гергова, Хр., (2019). *Активното учене в началния етап на основната образователна степен – възможност за повишаване на учебната мотивация*, сп. Училищен счетоводител, редактор Явор Стамболиев, бр.10, стр. 38 – 46, цитат от 44стр.
- Иванова, Н., (2019). *Литературното обучение в началния етап на основната образователна степен*, изд. „БГ Учебник“ ЕООД, с.186
- Кулева, А., (2020). *Какво би станало, ако...*, УИ „Св. Климент Охридски“, София
- Павлова, Дж., (2015). *Естетически проекции на куклата*. София: Гея 2000.
- Bass 2014: Bass, Eric. *Visual Dramaturgy: Some Thoughts for Puppet Theatre-Makers*. – In: *The Routledge Companion to Puppetry and Material Performance*. Abingdon and New York: Routledge, 2014.
- Лыкова, И.А., (2012). *Теневой театр вчера и сегодня* С.-П.
- Лыкова, И.А., (2012). *Театр на пальчиках*, М
- Ronit, R., & Tzuriel, D., (2015). I teach better with the puppet – use of puppet as a mediating tool in kindergarten education – an evaluation. *American journal of educational research*, 3(3), 356-365. doi: 10.12691/education-3-3-15.
- Hikmah Nur Insani, (2017). Conference: Tenth International Conference on Applied Linguistics and First International Conference on Language, Literature and Culture, *The Use of Puppet in Teaching Speaking to Young Learners*